

FALUSI MÁRTON
Oláh János Volvója

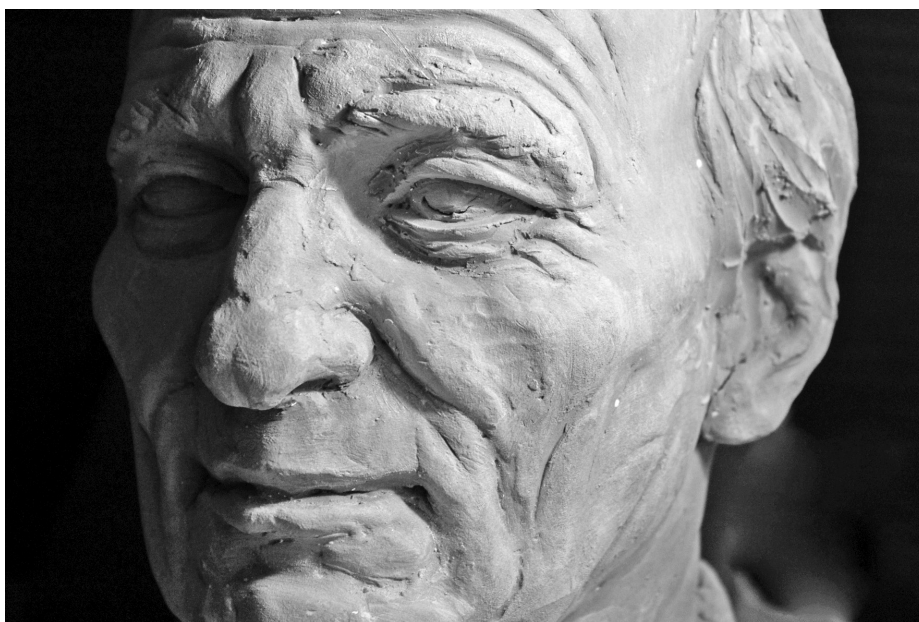
Életem egy nem túlságosan hosszú, de annál meghatározóbb időszakát Oláh János Volvójában töltöttem. János a volán mögött, én az anyósülésen vagy hátul – gyakran harmad-, negyedmagunkkal – elhelyezkedve indultunk irodalmi kalandozásokra a kárpátaljai Mezővárától egészen a lengyel Lublinig sokféle, szerte Közép-Európában. Nemcsak a hol homorú, hol domború vidékekre emlékszem úgy mind a mai napig, amilyenek a tíz évnél is idősebb, patinás autó szélvédőjén a karcolások és fénytörések mutatták, ám még a meredek történetekből kanyarított szerpentinek tériszonya is a hátamon futkározik. János merészen, mégis biztonságosan előzgetett; akkor sem ő volt a hibás, amikor egy kocsi a holtteret figyelmen kívül hagyva váltott volna sávot, végül mellettem csapódott az ajtónak. Álmomból ocsúdtam, amint félrehúzódtunk és kiszálltunk. Aztán nagyot néztem, hogy a kereket oldó sofőr a riadalmat is magával vitte: a Volvo karosszériája éppen csak behorpadt.

Sohasem János autózott a határon, mint egy vakmerő pilóta, csupán az egyenes és szavatartó, sőt, szókimondó emberek sorsát osztotta. Neki is köszönhetem, hogy saját szememmel láttam, amint az ifjú irodalmárok kilométeres távolságról azonosítható jellemvonását, a naivságot egyszer csak letekert ablakom résén szippantja ki a menetszél. Viszont azért is szerencsésnek mondhatom magam, hogy eszmélkedésem idején korántsem János volt az egyetlen, aki jó példával járt elől. Napról napra kevesebben élnek azok közül, *közülük*, akik az irodalmat világnézetnek, felelős cselekvésnek, erkölcsi és stílusválasztásnak fogják föl. Szép műnek és szép emberi tetteknek. Pályázati ürügyek, pénzügyi üzelmek, gügyögések, gagyogások és selypegések hamisítják meg a kifinomult érzékelést. Jánost azonban nem örölték fel a gyakorlati teendők, az *embereken* uralkodni vágyó *dolgok* villongásai, pedig sohasem hátrált meg előttük, sőt, elébük sietett.

Voltaképpen így kezdtem el én is a Magyar Napló szerkesztőségében dolgozni. A Világirodalmi Figyelő rovatát, amelyet gondjaimra bízott, a világ szerencsésebb féltekéjén élők csupán megszerkesztik a „szép művekből”. Anélkül, hogy különösebb erőfeszítésre, „szép tettek” szánnák el magukat. Nekünk előbb

meg kellett nyernünk a rigorózus projektírodák, a habókos nagykövetek, a gyarmatügyi előadók bizalmát, sőt, a saját bejáratú, titkos lektorok rólunk készített jelentéseit is előbb szóról szóra cáfoltuk, hogy egyáltalán a tárgyra térhessünk. János nem fogadta el, mert minőségérzéke és értéktudata nem engedte elfogadni az irodalom kiebrudalását a művelődés fényes csarnokaiból. Médiagurukkal és tartalomszolgáltatókkal is hajlandó volt alkudozni, hogy az irodalmi művek árucikk mivoltukban is bebizonyíthassák: nem csupán árucikkek, sőt, elsősorban nem azok. Csakis János kérlelhetetlen kitartásának tudható be, hogy a versfogalmunk jelentését erőszakosan kiüresítő *slam* és *rap* helyett évente egy alkalommal – ez a Versmaraton – a *líra* is szóhoz jut az „első nyilvánosságban”. Ha ehhez a mondatfűzésen kívül a pályázás és az igazgatás mesterségét is ki kellett tanulnia, akkor azt is abszolválta.

Nem csupán a kéziratokkal, a nyers és finom modorú fordítókkal bajlódtunk, amikor a Naplóban dolgoztam. Emléktöredékek a semmiből. Óvatlanul szóváltásba keveredem például az indonéz kereskedelmi ügynökség képviselőjével, aki talán elfelejtette, hogy nem egy konténer korallnyakláncon vagy batikolt méterárún egyezkedünk, hanem a *Jakarta prostituáltjai egyesüljetek* című vers fordításán. Egy monarchista hangulatot árasztó cseh söröző lócáján közelebb húzódik hozzám vendéglátóm, a prágai parlamenti képviselő, hogy őszinte aggodalommal érdeklődjön, meddig tart még a fasiszmus Magyarországon. Közben elnöki fogadtatásban részesít Hanoi, a nemzetközi műfordítói konferencia, szlovák nyelvű antológiánkat dedikálom Iveta Radičová miniszterelnök asszonynak Trencsénben, a Pohoda Fesztivál katonai sátrában, és beolvasom szerelmes verseimet a lublini rádióban. János nélkül ezek az élmények és tapasztalatok hiányoznának személyiségem mélyrétegéből. Miként hiányozna a nekiveselkedés, hogy az irodalmat lezüllesztő divatokkal szembeszálljak. Tőle tanultam meg, mit jelent ma Magyarországon egy szép-irodalmi kiadó működtetése és a könyvszerkesztés. Nemcsak áldozathozatalt, hatalmas munkabírást, de valóságos missziót. Nevezetes Volvója töméntelen mennyiségű könyvet nyelt el. Szállította ajándékba, a terjesztőknek eladásra az új, visszaruként a megrongált példányokat, vagy csak úgy, csökönyösen fuvarozott, hogy az írók ne dolgozzanak hiába. Mert a terjesztők legszívesebben át sem vennék már az igazi könyveket, legfeljebb a „könyvnek látszó tárgyakat”,

Oláh Mátvás: *Apám* (terrakotta, 35 × 20 × 20 cm, 2015)

ahogyan János gyakorta emlegette a bolti kirakatok kínálatát; ha át is veszik ímmel-ámmal, a raktárba suvasztják őket; és ha ki is teszik a polcra, netalán el is adják, a kiadónak jutó aprócska summa kicsusszan az árrésen. János volt a Könyves Szövetség, a kis kiadók érdekképviseletének lelke. Legalábbis addig, amíg bízni lehetett az összefogásban. Aztán a szervezet egyik nagy célját, ha részlegesen is – mert hálózatot egyedül nem építhet senki –, de egymaga véghez vitte: megnyílt a Magyar Napló Könyvesbolt.

Visszaemlékezésem kusza és egyoldalú. Alig ejt szót a Jánoshoz kötő legszemélyesebb kapcsolóról, a műveiről. Ez a téma ugyanis tanulmányok sorát igényelné. Ha beszélgettünk, két szerzőt biztosan emlegetett: Veres Pétert és Szabó Istvánt, a novellistát. Kedvenc Oláh-könyvem darabjai, a *Száműzött történetek* Szabó István elemi erejű megszólalásmódjához méltók; feszültséggel telítettek, dokumentaristák, és a személyes nézőpontot is érvényesítik. Saját vallomása szerint János a francia „nouveau roman” szemléletét alkalmazta a magyar történelemben vetett sorsok ábrázolására. Valószínűleg ez Oláh János leginkább maradandó hagyatéka: nagyszerű regényfolyama és árnyalt elbeszélései. Bár az irodalmi népiesség számomra talán mást jelent és másként él tovább, mint ahogy ő értette, János „látomásának és indulatának a művészetben” akkor tapintunk a lényegére, ha tekintetbe vesszük, hogy a népi irodalmat és mozgalmat általában nem esztétikai és politikafilozófiai, hanem pusztán hatalmi és irodalompolitikai megfontolásokból negligálják, bírálják oly élesen. János csu-

pán a méltánytalan vagdalkozók és tendenciózus félremagyarázók ellen gyűjtötte érveit.

Egy alkalommal én vezettem, amikor Lublinba igyekeztünk. Szokásomhoz híven már délelőtt, az első párszáz kilométeren elvitettem a helyes irányt; a szlovák határt jóval az ideális útvonaltól távolabb léptük át. Viszonylag hosszú utazás lévén, csaknem félnapos késést gyűjtöttünk be. Hamar bizonyossá vált, hogy az estére időzített hivatalos szereplésünket is elszalasztjuk. Mivel szinte mindegy volt már érkezésünk órája, kis kitérővel felvettük a kocsiba Kovács Istvánt, akinek előadókörútja éppen valamelyik Lublinhoz közel eső faluban tartott. Éjfél felé járt, amikor betévedtünk egy sötét erdőbe. Még a traktorral szembejövő erdész sem tudott kiutat mutatni, hiába tanácskozott vele Kovács Pista hosszú, örökkévalóságnak tűnő percekig. János harmadmagával húzódott össze a hátsó ülésen, fájlalta lábait; az utasok – hogy elférjenek – ölükben szorongatták bőröndjeiket. Már több mint tizenkét órája vezettem a belső önvédelem derűje és a lidércnyomás határán.

Azóta sem tudom eldönteni, ám a végkifejlet immár nem is rajtam múlik, hogy ebből a mesebeli labirintusból vajon kijutni volna üdvösebb, vagy inkább mindörökké ott ragadnék halottaimmal, atyai jóbarátaimmal együtt, akik miatt éppen erre a pályára tértem, erre, és nem másikra; akár a jót, akár a rosszat, de választottam visszavonhatatlanul.

Bízhatok még abban, talán abban még bízhatok, hogy a holttérből hirtelen, mielőtt a fékre taposhatnék, szabálytalan jármű helyett egy szarvasbika vált ki.